

Vrij creatief

Spelend leren zet kinderen aan tot experimenteren en ontdekken. Bovendien bevordert het de concentratie. In diverse vormen van kunstonderwijs kunt u deze creatieve processen optimaal de ruimte geven.

Marijke Liefting

Marijke Liefting combineert haar liefde voor kunst, kinderen en jeugdboeken in haar educatieve werk. Ze houdt van het experiment en geeft graag beeldende workshops. marijkeliefing.nl

Spelend leren

Kinderen leren al spelend, hun hersenen leggen dan nieuwe verbindingen. Spel versterkt gerichte aandacht. Kinderen kunnen zich tijdens spel beter concentreren, want onvrijwillige aandacht (veroorzaakt door prikkels van buitenaf) wordt weggedrukt. Ben je ergens door gefascineerd? Dan ervaar je juist rust in je hoofd. Omdat het gebied

voor 'spel' in de hersenen vlak naast het 'stress-gebied' ligt, kan spel ook de negatieve gevolgen van stress verminderen. Dat is waarschijnlijk de reden waarom zoveel volwassenen ook spelen. *Artisjok & Olijffe* en *Atelier in een koffer* zijn culturele ondernemers die spelend leren combineren met kunstonderwijs. Ze ontwikkelen programma's waarbij ze de creativiteit en verbeelding van kinderen willen laten groeien met behulp van eenvoudige materialen, tijd, ruimte en vrijheid. Het gaat bij hen om het ontdekkende, beeldende proces. Kinderen krijgen de kans om zelfstandig te werken, om zelf beslissingen te nemen, om te experimenteren en oplossingen te vinden.

Ontdekkingen

Artisjok & Olijffe zetten graag de verfpendule in bij workshops die ze geven aan leerkrachten, pedagogisch medewerkers of kinderen. Zij laten deelnemers vrij om keuzes te maken in hun activiteiten. Want wie mag kiezen, krijgt meer vertrouwen in het nemen van beslissingen, krijgt een beter zelfbeeld. Als begeleider doen ze graag een stapje terug: observeren is afstand nemen.

Ook als leerkracht in uw groep is observeren bij dergelijke activiteiten zinvol en belonend. Het geeft u tevens gelegenheid om het proces vast te leggen. Met een (foto)camera bijvoorbeeld, maar ook door opmerkingen te noteren. Dit helpt om met de groep terug te kijken op het proces. Immers, een watertekening (van de pendule) verdampt weer. Kinderen leren zichzelf beter kennen tijdens zo'n reflectiemoment. Bij een feedbackgesprek kunt u bovendien ontdekken waar kansen liggen voor een vervolgactiviteit.

Ouders vinden een fotoverslag prachtig om te zien en het is een mooie aanleiding om samen te praten over een kind. Met deze manier van vastleggen gaat u van het intuïtieve en onbewuste experimenteren naar het bewuste werken. U zet de activiteit hiermee op een hoger plan.

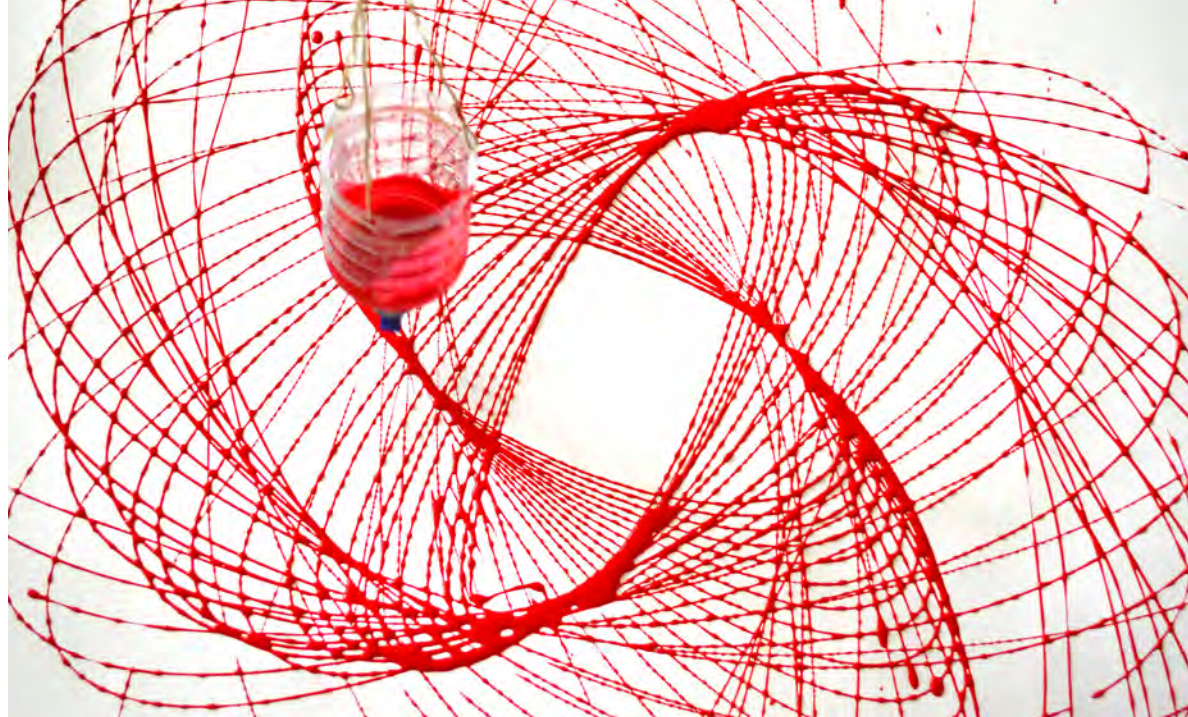
De pendule

Met het juiste materiaal roep je eenvoudig fascinatie en concentratie op. Bijvoorbeeld met een pendule, gemaakt van een oude petfles (met drinktuit) waar de bodem uitgeknipt is. Hang de fles ondersteboven met een touw aan een driepoot. De driepoot maakt u van (bamboe)staken die u bovenaan bij elkaar bindt. De ontstane pendule kan in elke groep ingezet worden. In de zomer staat hij, gevuld met water, op het plein bij de

kleuters. In de herfst experimenteren de middenbouwers ermee met gekleurd zand en in de winter gaat de bovenbouw los met verf. Maar ga eerst ook zelf spelen en ontdekken. Want welke verf gaat u gebruiken? Moet de verf verdund worden? Hoe lang maakt u de poten en hoe lang het touw? Hoe begeleidt u straks de leerlingen, als zij dit allemaal zelf gaan ontdekken?

Kinderen raken
in een flow
en willen
niet meer
stoppen

Een onderzoekende houding getuigt ervan dat u zichzelf en de kinderen serieus neemt. Het kan ook leiden tot mooie vervollessen. Een voorbeeld: toen een kind zijn werkstuk de titel *De onijndigge trap* gaf, zijn *Artisjok & Olijffe* op zoek gegaan naar dit thema. Ze vonden het terug in werk van Olafur Eliasson (beeldhouwer en installatiekunstenaar), M.C. Esscher (kunstenaar) en Iris van Herpen (modeontwerpster). Daarmee kregen ze stof en inspiratie in handen voor een boeiend vervolg.

Themavrij werken

Atelier in een koffer is een onderneming van cultuurpedagoge Sabine Plamper en beeldend kunstenaar Titia Sprey. Zij geven workshops aan jonge kinderen in kinderdagverblijven en basisscholen en met name praktijklezingen en -scholingen aan volwassenen die met kinderen leven en/of werken.

Goed materiaal nodigt uit tot onderzoek en ontlokt denkprocessen. Dan is instructie door de volwassene minder of zelfs nauwelijks meer nodig en kan een creatief proces echt de ruimte krijgen.

Het materiaal kan alledaags zijn, uit de keuken of uit de natuur. In eenvoud ligt vaak de kracht. Wanneer u goede materialen neerlegt, hoeft u dus niet altijd ook een opdracht mee te geven. Als de kinderen regelmatig themavrij werken, komen steeds meer eigen verhalen en ideeën naar boven. Kinderen komen met oplossingen en zo leren zij veel over het materiaal en over zichzelf.

Kinderen vrij laten en de controle loslaten is moeilijk. Toch is het geweldig om kinderen te aanschouwen voorbij die chaos. Ze raken geconcentreerd en willen niet meer stoppen. Ze zijn in een *flow* gekomen. Die ervaring zorgt ervoor dat kinderen thuis ook vaker iets zullen willen maken. Creëer dus situaties waarin de chaos hanteerbaar blijft. Opruimen en schoonmaken horen erbij en het is de moeite zeker waard.

U kunt kinderen vertellen dat het niet elke kleur verf mag mengen. U kunt het ook toestaan. Na twee keer alles mixen, gaan ze dan vanzelf selectiever te werk. Ze weten dan wat de mogelijkheden en gevolgen zijn en gaan op zoek naar hun eigen voorkeur.

Praxisbulletin.nl

Dit artikel heeft een uitbreiding op praxisbulletin.nl.

Daar is opgenomen:

- minicursus beeldend werken

Reflecteren

Het werken met bijvoorbeeld een verfpendule nodigt uit tot uitgebreid vertellen en bespreken.

Het gaat niet zozeer over het beoordelen van het product, maar over het proces eraan toe. Hoe krijgt u dat voor elkaar? Het beoordelen van producten staat ter discussie in het boek *Begrijpen met je handen* (A. Weterings & S. Plamper):

Is alles wat kinderen maken mooi? Is dat waar kunst om draait, om mooi zijn? Kunst kan juist hele andere emoties losmaken. Wat als je iets niet mooi vindt, hoe geef je dan toch positieve feedback?

De rol van de volwassene wordt helder in dit boek beschreven. Wat snel blijft hangen is de term 'wow!'. Met woorden als 'wow' of 'bijzonder' geeft u geen direct oordeel, maar brengt u wel enthousiasme onder woorden. U deelt daarmee in het plezier van de kinderen wanneer zij een nieuwe ontdekking doen.

Voorwaarden

Het draait om uitdagingen als zelf denken, eigen initiatief tonen en verantwoordelijk handelen. Het gaat over manieren van denken als problemen oplossen, kritisch denken en beslissingen nemen. Vaardigheden die vanzelfsprekend horen bij het onderwijs in beeldende vorming.

In een beeldende les zouden daarom eigenlijk minstens enkele van de volgende voorwaarden moeten gelden:

- kinderen een vrije keuze geven
- ruimte geven om beslissingen te nemen
- ruimte om te experimenteren
- tijd om te reflecteren
- taal om het proces te verwoorden
- vragen stellen die kinderen helpen om zelf tot oplossingen te komen
- een leerkracht zijn die ervaringen deelt
- een leerkracht zijn die enthousiast is en vaak en oprecht 'wow!' roept

Natuurlijk is dit lijstje niet compleet en zult u het vast aan kunnen vullen met uw eigen ervaringen en inzichten.

Tips

- In *Begrijpen met je handen* (A. Weterings & S. Plamper, Springer Media, 2012) leest u meer over themavrij werken, over onderzoekend werken en hoe u dat proces als leerkracht kunt begeleiden. De doelgroep in het boek zijn 0- tot 7-jarigen. Qua visie op creativiteit richt het boek zich echter ook op oudere kinderen en volwassenen, bijvoorbeeld in het hoofdstuk over het schilderatelier van Arno Stern.
- Plekken waar zeker niet be- en geoordeeld wordt zijn *Schilderoord* in Eindhoven of *Palet18* in Amsterdam. Het zijn ateliers gebaseerd op het gedachtegoed van Arno Stern. U kunt er schilderen zonder opdracht of aanwijzingen, zonder kritiek of lof en zonder vergelijking. Het is prettig om zorgeloos iets te maken, zonder doel en zonder er zelf een oordeel over te vellen. Spelenderwijs.
- Lees ook eens het boek *Ontulambare vingers* (C. Boudry & H. de Weerd, SWP, 2010) om nieuwe inzichten op te doen.
- Mark Mieras is schrijver en wetenschapsjournalist met een groot hart voor de kunsten. Hij geeft regelmatig lezingen verspreid over het land. Mieras is ervan overtuigd dat we niet zonder beeldende kunst, theater, dans en literatuur kunnen. Kunst houdt mensenhersen wendbaar, flexibel en creatief. Volgens hem is spelen de manier waarop de natuur leren bedoelt heeft.
- Wilt u zelf meer beeldend bezig zijn? Kijk op praxisbulletin.nl voor een minicursus.